

ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ДИСПОЗИЦІЙ ЧАСТИН ТРЕТЬОЇ ТА ШОСТОЇ СТАТТІ 111-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Анотація. Вітчизняні науковці зазначають, що до 2014 р. дослідження колабораціонізму в Україні більшою мірою стосувалися подій Другої світової війни і було предметом вивчення істориками, а не юристами. Історичні аспекти колабораційної діяльності і відповідальності за неї під час і після Другої світової війни висвітлені в сотнях монографій, докторських і кандидатських дисертацій, інших академічних друкованих публікацій, статей та тез виступів на наукових форумах.

Із 2014 р. у зв'язку агресією РФ проти України постало питання щодо реагування на це явище, в тому числі шляхом нормативного врегулювання відповідних заходів. Проте спроби унормування законодавства про колабораційну діяльність були незавершеними, проекти мали розмиті формулювання, не було чіткого розмежування між видами формами колабораціонізму. Прийняття Закону про колабораційну діяльність, яким Кримінальний кодекс України доповнено статтею 111¹, відбулося вже після широкомасштабного вторгнення РФ в Україну 24.02.2022. Існувало кілька проектів законів, вибір серед яких остаточного варіанту редакції відбувався в умовах дефіциту часу, текст статті Кодексу, як виявилось пізніше, не був позбавлений недоліків.

Мета статті – акцентувати увагу науковців і практиків на окремих неточностях, суперечностях, прогалинах і неузгодженостях, наявних у диспозиціях чч. 3 і 6 ст. 111¹ КК України, та сформулювати пропозиції щодо їх фахового обговорення й подальшого розгляду питання про можливість врахування при удосконаленні диспозиції вказаної статті Кодексу.

Основним результатом дослідження є розуміння того, що колабораційна діяльність протягом тривалого часу становитиме в державі й суспільстві значну соціальну і юридичну проблему. У зв'язку з цим з метою виконання завдань Кримінального кодексу України наукове дослідження її різних форм довго залишатиметься актуальним.

Вивчення змісту ст. 111¹ КК України дало змогу констатувати наявність окремих неточностей і суперечностей у диспозиціях чч. 3 та 6 цієї статті; прогалин у вітчизняному законодавстві щодо визначення окремих понять, що примушує правозастосовувачів самостійно їх тлумачити; неузгодженостей термінів, вжитих у ст. 111¹ КК України, з термінами, застосованими в законодавстві України й міжнародних нормативних актах.

Ключові слова: колабораційна діяльність, інформаційна діяльність, пропаганда, стандарти освіти, заходи політичного характеру, мета.

Постановка проблеми. Вітчизняні науковці зазначають, що до 2014 р. дослідження колабораціонізму в Україні більшою мірою стосувалися подій Другої світової війни¹² і було предметом вивчення істориками, а не юристами. Історичні аспекти колабораційної діяльності і відповідальності за неї під час і після Другої світової війни висвітлені в сотнях монографій, докторських і кандидатських дисертацій, інших академічних друкованих публікацій, статей та тез виступів на наукових форумах.

Із 2014 р. у зв'язку агресією рф проти України постало питання щодо реагування на це явища, в тому числі шляхом нормативного врегулювання відповідних заходів³. Так, М. М. Маланич зауважив, що в часи незалежної України проблематика колабораціонізму постала в 2014 р., коли був анексований Крим і воєнним шляхом окупована російською федерацією частина Донецької і Луганської областей. І саме тоді в політичний дискурс України повернувся наратив «колабораціонізм» й розпочався процес юридичного оформлення колабораційної діяльності. Проте спроби унормування законодавства про колабораційну діяльність були не завершеними, проекти мали розмиті формулювання, не було чіткого розмежування між формами колабораціонізму. Проблемою також було і те, що політична еліта проросійського спрямування в Україні досить впевнено і безкарно саботувала прийняття цих законів у будь-який із версій. Прийняття Закону про колабораційну діяльність, яким Кри-

мінальний кодекс України доповнено статтею 111 (далі – ст. 111¹ КК України) відбулося вже після широкомасштабного вторгнення рф в Україну 24.02.2022⁴. Існувало кілька проєктів законів, вибір серед яких остаточного варіанту редакції відбувався в умовах дефіциту часу, текст статті Кодексу, як виявилось пізніше, не був позбавлений недоліків.

За даними Офісу Генерального прокурора, станом на 16.03.2023 р. було зареєстровано 4731 кримінальних проваджень, кваліфікованих як колабораціонізм (без диференціації за вісьмома частинами цієї статті). На 17.05.2023 р. їх стало 5354⁵. Згідно зі Звітом судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2022 р. форма № 1-к (річна), на розгляді перебувало 659 кримінальних проваджень, кваліфікованих за ст. 111¹ КК України, стосовно 681 особи (також без диференціації за частинами статті). Кількість розглянутих проваджень становить 308 одиниць (45,2% від числа тих, що перебували на розгляді). Постановлено 268 вироків, з них із затвердженням угоди про припинення – 1; із затвердженням угоди про визнання винуватості – 52 (19,4%). Відмовлено в затвердженні угоди і повернено прокурору для продовження досудового слідства 3 провадження, повернено прокурору 2 провадження, закрито 2 провадження, направлено для визначення підсудності 33 провадження. Загальна кількість осіб у справах із закінченим провадженням становить 272 одиниці. Із них кримінальні провадження стосовно 3 осіб закриті. Кількість нерозглянутих

¹ Т Вайда, Колабораційна діяльність в умовах війни: поняття, документування та кримінальна відповідальність за протиправні дії/діяльність. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму*: матер. Всеукр наук-практ конф (Одеса 21 липня 2022). (Одеса, ОДУВС, 2022) 14.

² В Данилюк, Сучасний стан кримінальної відповідальності за колабораціонізм в Україні. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму*: матер. Всеукр наук-практ конф (Одеса 21 липня 2022 р.). (Одеса, ОДУВС, 2022) 39.

³ Т Вайда, Там само.

⁴ М Маланич, Сучасний стан визначення категорії колабораціонізм в умовах воєнного стану. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму*: матер. Всеукр. наук-практ. конф. (м Одеса 21 липня 2022) (Одеса, ОДУВС, 2022) 60.

⁵ Злочини, вчинені в період повномасштабного вторгнення РФ. Офіс Генерального прокурора <<https://www.gp.gov.ua/>> дата звернення 17.03.2023.

проваджень на кінець 2022 р. становила 351 одиницю щодо 361 особи¹. Станом на 08.05.2023 р. у Єдиному державному реєстрі судових рішень наявний доступ до 388 вироків, винесених за ст. 111¹ КК України (за ч. 1–230 вироків; за ч. 2–59; за ч. 3–2; за ч. 4–32; за ч. 5–41; за ч. 6–3; за ч. 7–21 вирок). Число виявлення фактів цього кримінального правопорушення й покарання за нього постійно збільшуватиметься. Колабораційна діяльність у різних формах протягом тривалого часу становитиме в державі й суспільстві значну соціальну й юридичну проблему. У зв'язку з цим з метою виконання завдань Кримінального кодексу України, визначених його статтею 1, наукове дослідження її різних форм довго залишатиметься актуальним.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. На початковому етапі публікації стосовно колабораціонізму з'явилися у зв'язку з науковими, законодавчими, громадськими дебатами з приводу значної кількості законопроектів щодо запровадження кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність. Із запровадженням у березні 2022 р. статті 111¹ КК України проблемним кримінально-правовим, кримінальним процесуальним, кримінологічним, криміналістичним аспектам колабораціонізму присвятила увагу значна кількість вітчизняних теоретиків і практиків. Це знайшло відображення в низці оприлюднених наукових, науково-практичних і публіцистичних праць за авторством С.В. Албула, Ю.В. Бауліна, Д.О. Білої, М.С. Бондаренка, Т.В. Бутко, Т.С. Вайди, А.В. Воронцова, І.В. Глююка, К.Ю. Гончаренка, В.В. Данилюка, Н. Добрянської, В.А. Завтур, З.А. Загиней-Заболотенко, О.М. Зайця, О.О. Книженко, В.Я. Конопельського, О.О. Крав-

чук, В.Н. Кубальського, Р.О. Мовчана та багатьох інших фахівців.

Метою статті є акцентування уваги користувачів на окремих неточностях, суперечностях, прогалинах і неузгодженостях, наявних у диспозиції ст. 111¹ КК України, та формулювання пропозиції щодо їх наукового обговорення і в подальшому розгляді й можливого врахування при удосконаленні диспозиції вказаної статті Кодексу.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 3 ст. 111¹ КК України, виражається, зокрема, в такій формі, як «здійснення в закладах освіти... пропаганди... з метою встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України».

Нормативного визначення пропаганди не існує, хоча широко вживається в суспільно-політичній лексиці та в ст. 436 КК України (Пропаганда війни). Раніше термін застосовувався у печально відомій ст. 62 КК УРСР 1960 р. (Антирадянська агітація і пропаганда). З іноземної мови його перекладають як «те, що підлягає розповсюдженню». Теорія тлумачить пропаганду як поширення і постійне, глибоке та детальне роз'яснення яких-небудь ідей, поглядів, знань; ідейний вплив на широкі маси або певні групи людей, що має політичний або релігійний характер; система засобів масового поширення ідей, поглядів і т. ін.²; форму комунікації, що спрямована на поширення фактів або відомостей для впливу на відповідне коло осіб³; активний вплив на людей за допомогою слів, малюнків, документів, дій з метою спонукати їх до вчинення визначених дій або впровадження до їх свідомості певної ідеології⁴; діяльність, спрямовану

¹ Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2022, Форма № 1-к (річна), Розділ 1 Розгляд справ кримінального провадження, Офіційний сайт Судова влада України Судова статистика <https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022> дата звернення 17.03.2023.

² В Бусел (ред), Великий тлумачний словник сучасної української мови (Київ, Ірпінь, ВТФ «Перун», 2009) 1162.

³ А Подзіров, Колабораціонізм в освітній діяльності: кого притягнуть до відповідальності? <<https://helsinki.org.ua/articles/kolaboratsionizm-v-osvitniy-diyalnosti-koho-prytiahnut-do-vidpovidalnosti/>> дата звернення 18.03.2023.

⁴ С Дьяков, А Игнатьев, М Карлушин, Ответственность за государственные преступления (1988) 72.

на поширення та роз'яснення політичних, філософських, наукових, етичних, художніх ідей, учень і поглядів, знань, цінностей тощо з метою формування певного світогляду, уявлень та емоційного настрою, впливу на поведінку людей¹; діяльність, спрямовану на поширення за допомогою наполегливого, активно роз'яснення, а іноді і нав'язування переконань, ідей, знань або технічних нововведень². Термін «пропаганда» може бути лише окремим проявом таких нормативно визначених статтею 9 Закону України «Про інформацію» видів інформаційної діяльності, як «використання» або «поширення». Однак крім них до видів інформаційної діяльності ця ж стаття закону відносить ще й «створення, збирання, одержання, зберігання, охорону та захист інформації», що відповідно до положень стст. 12, 13 КК України може утворювати стадії незакінченої колабораційної дії – готування чи замах на кримінальне правопорушення, чого термін «пропаганда» безпосередньо не охоплює. Одночасно підкреслимо, що однією із форм злочинної колаборації у ч. 6 ст. 111¹ КК України законодавець правильно вжив максимально широкий термін – «інформаційна діяльність». Тому з метою точнішого формулювання диспозиції ч. 3 ст. 111¹ КК України та узгодження її змісту з ч. 6 ст. 111¹ доцільно розглянути питання щодо заміни ідеологізованого чи політизованого й нормативно не визначеного терміна «пропаганда» термінологією ст. 9 Закону України «Про інформацію» або розкриття в нормативному акті, наприклад, у примітках до ст. 111¹ КК України чи ст. 436 КК України змісту терміну «пропаганда».

У ч. 3 ст. 111¹ КК України одним із трьох перерахованих у цій частині

статті варіантів мети, з якою вчиняється колабораційна діяльність у формі пропаганди, вказане «встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України». Встановленням є дія за значенням установити³; означає також процес – створюючись, утверджуватися, узаконюватися, закріплюватися⁴. Утвердження – це дія за значенням утверджувати, утверджуватися; установлюючись, робитися міцним, непорушним; остаточно зміцнюватися; установлювати свою владу, зміцнювати своє становище⁵. У словосполученні «встановлення та утвердження...» невдало вжитий сполучник «та», який за характером відношень між членами речення чи словосполучення може виконувати як єднальну, так і зіставно-протиставну функцію. Якщо тлумачити функцію сполучника «та» як зіставно-протиставного, то для оцінки наявності чи відсутності ознак складу кримінально караного діяння достатньо одної із двох дій. З метою уникнення двозначності тлумачення сторонами обвинувачення, захисту та судами конструкцію статті необхідно уточнити, вживши розділовий сполучник «або» – «встановлення та/або утвердження...».

Одночасно у ч. 6 ст. 111¹ КК України однією з трьох форм об'єктивної сторони колабораційної діяльності законодавець сформулював «організацію та проведення заходів політичного характеру», спрямованих на встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України. Як і в ч. 3 ст. 111¹ КК України, знову невдало вжито у ч. 6 ст. 111¹ КК України єднальний сполучник «та» у словосполученнях «встановлення та утвердження», «організація та проведення». Організацією вважається дія за значенням організувати, організовувати і організуватися, організовуватися⁶. Проведення

¹ О Скопенко, Т Цимбалюк, Сучасний словник іншомовних слів (Київ, Довіра, 2006) 565.

² Л Шевченко (за ред.), Новий словник іншомовних слів / Л І Шевченко, О І Ніка, О І Хом'як, А А Дем'янюк (Київ, АРІЙ, 2008) 501.

³ Словник української мови в 11 т., Том 10, 497 <<http://sum.in.ua/s/>> дата звернення 18.03.2023.

⁴ В Бусел (ред), Великий тлумачний словник сучасної української мови (Київ, Ірпінь, ВТФ «Перун», 2009) 1517.

⁵ Там само. 1518.

⁶ Словник української мови в 11 т., Том 5, 739 <<http://sum.in.ua/s/>> дата звернення 18.03.2023.

є дією за значенням провести, проводи-ти¹. Аналогічно до попереднього випадку щодо ч. 3 ст. 111¹ КК України, така конструкція робить діяння кримінально караним лише за одночасної наявності двох проявів, тобто якщо винна особа не лише «встановлювала», а й «утверджувала...», а також не тільки «організовувала», а й проводила...». Тому конструкцію ч. 6 ст. 111¹ КК України доречно уніфікувати з запропонованим протиставним формулюванням для ч. 3 ст. 111¹ КК України, вживши розділовий сполучник «або» – «встановлення або утвердження...», «організація або проведення...».

Іншим варіантом мети пропаганди у закладах освіти... законодавець визначив у ч. 3 ст. 111¹ КК України «сприяння здійсненню збройної агресії проти України». Зміст терміну «збройна агресія» розкритий у ст. 1 Закону України «Про оборону України»². Не цитуючи визначених ним семи форм збройної агресії, слід зауважити, що закон не передбачив восьмої форми, наявної в ст. 3 резолюції Генеральної Асамблеї ООН – «бомбардування збройними силами держави території іншої держави або застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави»³. Окрім цього, законодавчий термін «збройна агресія» відрізняється від терміна «агресія (акт агресії)», вжитого в резолюції Генеральної Асамблеї ООН. Вважаємо необхідним розглянути питання про узгодження законодавчого визначення назви і змісту агресії із зазначеним текстом міжнародного документа.

Варіант чергової мети здійснення пропаганди у закладах освіти – «сприяння здійсненню збройної агресії проти України», не має нормативного тлумачення.

Словники сприянням вважають дію за значенням сприяти; позитивний вплив на що-небудь; створення відповідних умов для здійснення, виконання і т. ін. чого-небудь; подання допомоги в чому-небудь; створення, формулювання бажання виконувати яку-небудь дію; потурання кому-небудь⁴. Синонімами сприяння є допомога, підтримка, які визначаються одне через інше. Допомога – сприяння, підтримка в чому-небудь; захист⁵. Підтримкою є дія за значенням підтримати, підтримувати; забезпечення, надання необхідних засобів у процесі чогось; те, що зберігає чию-небудь життєдіяльність, підкріплює, зміцнює кого-, що-небудь; те, що вселяє впевненість, підбадьорює; надання матеріальної, моральної і т. ін. допомоги, сприяння в чому-небудь; надання підкріплення, збільшення чисельності; продовження чого-небудь, не даючи припинитися, порушитися, зникнути, загинути; зберігання, тримання у певному стані, в потрібному вигляді; поділяючи погляди, виявляючи симпатію, виступ на захист або на боці кого-, чого-небудь⁶.

Третій варіант визначеної законодавцем мети здійснення пропаганди у закладах освіти – уникнення відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, вважаємо необхідним розуміти виходячи з наступного. Державою-агресором (державою-окупантом) є держава, визнана Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом⁷; держава, яка у будь-який спосіб окупувала частину території України або яка вчиняє агресію проти України⁸. Постановою Верховної Ради України від

¹ Словник української мови в 11 т., Том 8, 130. <<http://sum.in.ua/s/>> дата звернення 18.03.2023.

² Про оборону України: Закон України від 05.10.2000 № 2020-III (1992) 9 *Відомості Верховної Ради України* Ст. 106. Ст. 1. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12/card3#Files>> дата звернення 18.03.2023.

³ Генеральна Асамблея ООН Визначення агресії Резолюція від 14.12.1974 № 3314 Ст 3) <<https://zakononline.com.ua/documents/show/169633169633>> дата звернення 18.03.2023.

⁴ В Бусел (ред), Великий тлумачний словник сучасної української мови (Київ, Ірпінь, ВТФ «Перун», 2009) 1377.

⁵ Там само. 319.

⁶ Там само. 968.

⁷ Про медіа: Закон України від 13.12.2022 № 2849-IX <<https://document.vobu.ua/doc/16906>> дата звернення 18.03.2023.

⁸ Про кінематографію: Закон України від 13.01.1998 № 9/98-ВР (1998) 22 *Відомості Верховної Ради Укра-*

27.01.2015 р. російська федерація визнана державою-агресором¹. Інші країни, що підтримують РФ в агресії проти України, поки що не визнані встановленим порядком державами-агресорами. Уникнення відповідальності слід розуміти як дію за значенням уникнути; намагатися відсторонитися від якихось дій, участі в якійсь справі, роботі; з певних причин не використовувати чого-небудь, утримуватися від чого-небудь, обходитися без чогось; берегтися, рятуватися від чого-небудь; запобігати чому-небудь, позбавлятися чогось; не допустити якихось небажаних наслідків, результатів².

Другою формою об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 3 ст. 111¹ КК України, законодавець визначив дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти. За відсутності документів-стандартів освіти держави-агресора, для розуміння сутності їх впровадження на тимчасово окупованій території України за основу слід брати різні вітчизняні стандарти. Так, Державні стандарти загальної середньої освіти – це вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувача загальної середньої освіти відповідного рівня. Документи визначають загальний обсяг навчального навантаження та форми державної атестації здобувачів освіти на відповідному рівні загальної середньої освіти, характеристики змісту навчання, принципи організації освітнього процесу, систему управління змістом освіти, змістові лінії та очікувані результати навчання за освітніми галузями. Державні стандарти розробляються на теоретичному і світоглядному фундаменті класичної та сучасної педагогіки України і світу,

на основі аналізу впровадження провідних українських та світових інноваційних практик в освіті задля реалізації головної цілі загальної середньої освіти. Метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору, самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності. Державні стандарти затверджуються постановою Кабінету міністрів України і переглядаються не менше одного разу на 10 років. Зміна змісту й обсягу Державних стандартів загальної середньої освіти іншими органами виконавчої влади не допускається. Заклад загальної середньої освіти створює умови для досягнення здобувачами результатів навчання та забезпечує відповідність рівня загальної середньої освіти Державним стандартам. На основі Державних стандартів розробляються: Базовий навчальний план (є складовою частиною стандарту); Типові освітні програми (затверджує Міністерство освіти і науки України); Типові навчальні плани (затверджує Міністерство освіти і науки України); Освітня програма (схвалюється педагогічною радою закладу освіти та затверджується його керівником у разі розробки документа на основі типових освітніх програм); Робочий навчальний план закладу освіти (схвалюється педагогічною радою закладу освіти та затверджується його керівником)³. Стандарт вищої освіти – сукупність вимог до освітніх програм вищої освіти, які є спільними для всіх освітніх програм

їни Ст. 114 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80#Text>> дата звернення 18.03.2023.

¹ Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором: Постанова Верховної Ради України від 27.01.2015 № 129-VIII (2015) 10 *Відомості Верховної Ради України* Ст. 68 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129-19#Text>> дата звернення: 18.03.2023.

² В Бусел (ред.), Великий тлумачний словник сучасної української мови (Київ, Ірпінь, ВТФ «Перун», 2009) 1510.

³ Державні стандарти <<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>> дата звернення 18.03.2023

у межах певного рівня вищої освіти та спеціальності¹. Виходячи з наведеного, викладання громадянином України у закладах освіти на тимчасово окупованій території України будь-якого навчального предмета за стандартами освіти держави-агресора є впровадженням цих стандартів. Закінченим складом вказаної форми злочину, є будь-які дії, лише спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора. Тобто йдеться про процес, що відбувається, триває; ще не закінчену дію, поки не досягнутий кінцевий результат. Доцільно дослухатися до правової позиції О.О. Книженко: «Чи становлять такі дії суспільну небезпечність для України як держави? Суспільно небезпечними є діяння, пов'язані із формуванням політичного світогляду, який шкодить Україні, а не будь-яка викладацька діяльність у закладах освіти. Отже, законодавець надто широко визначив межі караності. Доцільно це діяння тлумачити так, щоб під дію закону про кримінальну відповідальність підпадали діяння, пов'язані із формуванням політичного світогляду, який шкодить Україні»². У подібних ситуаціях можливим є використання положень ч. 2 ст. 11 КК України стосовно того, що не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі.

Також слід резюмувати, що будь-який один з трьох визначених законодавцем у ч. 3 ст. 111¹ КК України варіантів мети є достатнім для констатації наявності ознак складу злочину. Тобто відсутня необхідність доказування одночасного існування усіх проявів мети.

Ще один аспект кваліфікації як кримінального правопорушення впровадження стандартів освіти держави-агресора стосується того, чи є мета цього діяння ознакою, що підлягає доказуванню. Визначення цієї форми колабораційної діяльності, в тексті ч. 3 ст. 111¹ КК України починається після опису першої форми колабораціонізму – пропаганди в закладах освіти, й після коми і зі слів «а також». Із погляду граматики це відділяє діяння у другій формі від варіантів мети, сформульованих щодо першої форми колабораційної діяльності. Таким чином, для впровадження стандартів освіти держави-агресора мета діяння саме у цій формі диспозицією ч. 3 ст. 111¹ КК України не визначена, тому для кваліфікації злочину значення не має і доказуванню не підлягає.

Пункт 2 Примітки до ст. 111¹ КК України відніс до заходів політичного характеру з'їзди, збори, мітинги, походи, демонстрації, конференції, круглі столи тощо. З одного боку, «тощо» означає можливість продовження правозастосовувачами переліку заходів, наприклад, пікет, одиночний пікет, брифінг, прес-конференція. Однак ч. 1 ст. 2 КК України визначає підставою кримінальної відповідальності вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого Кодексом. Тобто, розширене тлумачення, не допускається. Слід також підкреслити, що перелік заходів, наведений у цьому пункті визначає їх форму але не зміст. За змістом же політикою є загальний напрямок, характер діяльності держави, певного класу або політичної партії у тій чи іншій галузі у певний період; події та питання внутрішньодержавного і міжнародного суспільного життя³. Політичну діяльність розуміють як невіддільну частину загальної людської діяльності, специфіч-

¹ Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII (2014) 37–38 *Відомості Верховної Ради* ст. 2004. Ч. 1 ст. 10 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>> дата звернення 18.03.2023.

² В Колесник (заг. ред), Кваліфікація та розслідування окремих видів злочинів проти основ національної безпеки та воєнних злочинів: навч. посіб. (Київ, НА СБУ, 2022) 32.

³ В Бусел (ред.), Великий тлумачний словник сучасної української мови (Київ, Ірпінь, ВТФ «Перун», 2009) 1035.

на сутність, якої полягає в сукупності дій окремих індивідів і великих соціальних груп, спрямованих на реалізацію їхніх політичних інтересів, насамперед завоювання, утримання і використання влади¹; специфічну форму активного ставлення людей до свого суспільного середовища, яка має на меті цілеспрямоване його регулювання та перетворення за допомогою чинника влади; комплекс дій як окремих осіб, так і великих груп людей і цілих народів, спрямований на здобуття та здійснення влади або впливу на неї². Тому вважається доцільним усунути п. 2 Примітки, щоб не обмежувати заходи політичного характеру лише запропонованими в ній термінами.

Для усіх трьох форм колабораційної діяльності, передбаченої ч. 6 ст. 111¹ КК України, сформульовані однакові й знову різноманітні варіанти мети. На відміну від ч. 3 ст. 111¹ КК України і на порушення правил законодавчої техніки термін «мета» у диспозиції ч. 6 ст. 111¹ КК України не вжито, а застосовано словосполучення «спрямовані на...». Згідно із слов-

никами, метою є ціль, те, до чого особа прагне, чого хоче досягти; заздалегідь намічене завдання; замисел³.

Висновки. Таким чином, вивчення змісту ст. 111¹ КК України дало змогу констатувати наявність окремих неточностей і суперечностей у диспозиціях чч. 3 та 6 цієї статті; прогалин у вітчизняному законодавстві щодо визначення окремих термінів, що примушує правозастосовувачів самостійно їх тлумачити; неузгодженостей термінів, вжитих у ст. 111¹ КК України, з термінами, застосованими в законодавстві України й міжнародних нормативних актах.

У зв'язку з викладеним, **перспективи подальших розвідок у цьому напрямі** вбачаються в тому, що виявлені у ст. 111¹ КК України й зазначені неточності, суперечності, прогалини, неузгодженості, а також пропозиції щодо їх усунення можуть слугувати підставою для продовження теоретичних пошуків і діяльності з практичного удосконалення диспозиції ст. 111¹ КК України з метою її ефективного правозастосування.

REFERENCES

LIST OF LEGAL DOCUMENTS

LEGISLATION

1. Heneralna Asambleia OON Vyznachennia ahresii Rezoliutsiia vid 14.12.1974 № 3314 St 3 [UN General Assembly Definition of aggression Resolution dated 14.12.1974 No. 3314 Article 3] <<https://zakononline.com.ua/documents/show/169633169633>> data zvernennia 18.03.2023 [in Ukrainian].

2. Pro oboronu Ukrainy [On the defense of Ukraine] Zakon Ukrainy vid 05.10.2000 № 2020-III (1992) 9 Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy St. 106. St. 1. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12/card3#Files>> data zvernennia 18.03.2023 [in Ukrainian].

3. Pro vyshchu osvitu [On higher education] Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 № 1556-VII (2014) 37–38 Vidomosti Verkhovnoi Rady st. 2004. Ch. 1 st. 10 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>> data zvernennia 18.03.2023 [in Ukrainian].

4. Pro media [About media] Zakon Ukrainy vid 13.12.2022 № 2849-IKh <<https://document.vobu.ua/doc/16906>> data zvernennia 18.03.2023 [in Ukrainian].

5. Pro kinematohrafiu [On cinematography] Zakon Ukrainy vid 13.01.1998 № 9/98-VR (1998) 22 Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy St. 114 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80#Text>> data zvernennia 18.03.2023 [in Ukrainian].

6. Pro Zvernennia Verkhovnoi Rady Ukrainy do Orhanizatsii Ob'iednanykh Natsii, Yevropeiskoho Parlamentu, Parlamentskoi Asamblei Rady Yevropy, Parlamentskoi Asamblei NATO, Parlamentskoi Asamblei OBSiE, Parlamentskoi Asamblei HUAM, natsionalnykh parlamentiv derzhav svitu pro vyznannia

¹ Політична діяльність <<https://uk.wikipedia.org/wiki>> дата звернення 18.03.2023.

² Політична діяльність <<http://politics.elib.org.ua/pages-8417.html>> дата звернення 18.03.2023.

³ В Бусел (ред.), Великий тлумачний словник сучасної української мови (Київ, Ірпінь, ВТФ «Перун», 2009) 661; Словник української мови в 11 т., Том 4, 683 <<http://sum.in.ua/s/meta><<http://sum.in.ua/s/>> дата звернення: 18.03.2023.

Rosiiskoi Federatsii derzhavoiu-ahresorom [On the Appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine to the United Nations, the European Parliament, the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, the NATO Parliamentary Assembly, the OSCE Parliamentary Assembly, the GUAM Parliamentary Assembly, national parliaments of the world countries on the recognition of the Russian Federation as an aggressor state] Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 27.01.2015 № 129-VIII (2015) 10 Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy St. 68 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129-19#Text>> data zvernennia: 18.03.2023 [in Ukrainian].

CASES

7. Zvit sudiv pershoi instantsii pro rozghliad materialiv kryminalnoho provadzhenia za 2022, Forma № 1-k (richna), Rozdil 1 Rozghliad sprav kryminalnoho provadzhenia, Ofitsiinyi sait Sudova vlada Ukrainy Sudova statystyka [Report of courts of first instance on consideration of materials of criminal proceedings for 2022, Form No. 1-k (annual), Section 1 Consideration of cases of criminal proceedings, Official website of the Judiciary of Ukraine Judicial Statistics] <https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022> data zvernennia 17.03.2023 [in Ukrainian].

BIBLIOGRAPHY

AUTHORED BOOKS

8. Diakov S, Yhnatev A, Karpushyn M, *Otvetsvennost za gosudarstvennye prestupleniya* [Liability for state crimes] (1988) 72 [in Russian].

9. Skopenko O, Tsybaliuk T, *Suchasnyi slovnyk inshomovnykh sliv* [Modern dictionary of foreign words] (Kyiv, Dovira, 2006) 565 [in Ukrainian].

10. *Slovnyk ukrainskoi movy v 11 t., Tom 4, 683* [Dictionary of the Ukrainian language in 11 volumes, Volume 5, 1974] <<http://sum.in.ua/s/meta<http://sum.in.ua/s/>>> data zvernennia: 18.03.2023 [in Ukrainian].

11. *Slovnyk ukrainskoi movy v 11 t., Tom 5, 1974* [Dictionary of the Ukrainian language in 11 volumes, Volume 5, 1974] <<http://sum.in.ua/s/>> data zvernennia 18.03.2023 [in Ukrainian].

12. *Slovnyk ukrainskoi movy v 11 t., Tom 8, 1977* [Dictionary of the Ukrainian language in 11 volumes, Volume 8, 1977] <<http://sum.in.ua/s/>> data zvernennia 18.03.2023 [in Ukrainian].

13. *Slovnyk ukrainskoi movy v 11 t., Tom 10, 1979* [Dictionary of the Ukrainian language in 11 volumes, Volume 10, 1979] <<http://sum.in.ua/s/>> data zvernennia 18.03.2023 [in Ukrainian].

EDITED BOOKS

14. Busel V (red), *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language] (Kyiv, Irpin, VTF «Perun», 2009) 1517 [in Ukrainian].

15. Kolesnyk V (zah. red), *Kvalifikatsiia ta rozsliduvannia okremykh vydiv zlochyniv proty osnov natsionalnoi bezpeky ta voiennykh zlochyniv* [Qualification and investigation of certain types of crimes against the foundations of national security and war crimes] (Kyiv, NA SBU, 2022) 32 [in Ukrainian].

16. Shevchenko L (za red), *Novyi slovnyk inshomovnykh sliv* [New dictionary of foreign words] / L I Shevchenko, O I Nika, O I Khom'iak, A A Dem'ianiuk (Kyiv, ARII, 2008) 672 [in Ukrainian].

CONFERENCE PAPERS

17. Danyiuk V, Suchasnyi stan kryminalnoi vidpovidalnosti za kolaboratsionizm v Ukraini [The current state of criminal responsibility for collaborationism in Ukraine] *Aktualni pytannia kryminalno-pravovoi kvalifikatsii, dokumentuvannia ta rozsliduvannia kolaboratsionizmu*: mater. Vseukr nauk-prakt konf (Odesa 21 lypnia 2022 r). (Odesa, ODUVS, 2022) 39 [in Ukrainian].

18. Malanych M, Suchasnyi stan vyznachennia katehorii kolaboratsionizm v umovakh voiennoho stanu [The current state of defining the category of collaborationism in the conditions of martial law] *Aktualni pytannia kryminalno-pravovoi kvalifikatsii, dokumentuvannia ta rozsliduvannia kolaboratsionizmu*: mater. Vseukr. nauk-prakt. konf. (m Odesa 21 lypnia 2022) (Odesa, ODUVS, 2022) 60 [in Ukrainian].

19. Vaida T, Kolaboratsiina diialnist v umovakh viiny: poniattia, dokumentuvannia ta kryminalna vidpovidalnist za protypravni dii/diialnist [Collaborative activities in wartime: concepts, documentation and criminal liability for illegal actions/activities] *Aktualni pytannia kryminalno-pravovoi kvalifikatsii, dokumentuvannia ta rozsliduvannia kolaboratsionizmu*: mater Vseukr nauk-prakt konf (Odesa 21 lypnia 2022). (Odesa, ODUVS, 2022) 14 [in Ukrainian].

WEBSITES

20. Derzhavni standarty [State standards] <<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>> data zvernennia 18.03.2023 [in Ukrainian].

21. Zlochyny, vchyneni v period povnomasshtabnoho vtorhnennia RF. Ofis Heneralnoho prokurora [Crimes committed during the full-scale invasion of the Russian Federation. Office of the General Prosecutor] <<https://www.gp.gov.ua/>> data zvernennia 17.03.2023 [in Ukrainian].

22. Podzirov A, Kolaboratsionizm v osvittii diialnosti: koho prytiahnut do vidpovidalnosti? [Collaboration in educational activity: who will be held accountable?] <<https://helsinki.org.ua/articles/kolaboratsionizm-v-osvittii-diialnosti-koho-prytiahnut-do-vidpovidalnosti/>> data zvernennia 18.03.2023 [in Ukrainian].

23. Politychna diialnist [Political activity] <<https://uk.wikipedia.org/wiki/>> data zvernennia 18.03.2023 [in Ukrainian].

24. Politychna diialnist [Political activity] <[HTTP://POLITICS.ELLIB.ORG.UA/PAGES-8417.HTML](http://POLITICS.ELLIB.ORG.UA/PAGES-8417.HTML)> data zvernennia 18.03.2023 [in Ukrainian].

Tyschenko E. F.

*Candidate of legal sciences,
associate professor, is a leading research
worker of the National academy of
Security of Ukraine Service
ORCID ID: 0000-0002-8174-9042*

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2023.1-2/132-141>

REGARDING THE IMPROVEMENT OF THE PROVISIONS OF PARTS THREE AND SIX OF ARTICLE 111-1 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE

Abstract. *Ukrainian scholars argue that until 2014, research of collaborationism in Ukraine was mostly related to the events of the Second World War and was studied by historians rather than lawyers. The historical aspects of collaboration and responsibility for it during and after the Second World War are covered in hundreds of monographs, doctoral and PhD dissertations, other academic publications, articles and theses at scientific forums.*

Since 2014, due to the aggression of the Russian Federation against Ukraine, the matter of responding to this phenomenon has arisen, by regulatory means as well. However, the attempts to standardize legislation on collaboration activities were incomplete, the drafts had vague wording, and there was no clear distinction between types and forms of collaboration. The adoption of the Law on Collaboration, which supplemented the Criminal Code of Ukraine with Article 111¹, took place after the full-scale invasion by the Russian Federation in Ukraine on February 24, 2022. There were several draft laws, but the choice of the final version took place in conditions of shortage of time, the text of the article of the Code, as it turned out later, was not flawless.

Purpose of the article – is to focus the attention of scientists and practitioners on certain inaccuracies, contradictions, gaps and discrepancies existing in the dispositions of Art. 3 and 6 Art. 111¹ of the Criminal Code of Ukraine, and formulate proposals for their professional discussion and further consideration of the possibility of taking into account the improvement of the text of this article of the Code.

The main result of the study is the comprehension that collaboration activities for a long time will constitute a significant social and legal problem in the state and society. In this regard, in order to fulfill the tasks of the Criminal Code of Ukraine, scientific research of its various forms will remain relevant for a long time.

While studying the content of Art. 111¹ of the Criminal Code of Ukraine certain inaccuracies and contradictions were distinguished in the text of the Criminal Code. 3 and 6 of this article; gaps in domestic legislation regarding the definition of certain concepts, which forces law enforcement officers to interpret them; inconsistencies in the terms used in Art. 111¹ of the Criminal Code of Ukraine, with the terms used in the legislation of Ukraine and international regulations.

Keywords: *collaboration activity, information activity, propaganda, standards of education, political events, purpose.*